

Centrum Badania Opinii Społecznej

ul. ŻURAWIA 4 skr. pt. 24

00-955 WARSZAWA 15

SEKRETARIAT: 28-37-04; 29-35-69

Telefon dyżurny: 21-34-34

ZESPÓŁ REALIZACJI BADAŃ: 40-56-41

Telex: 816-436

BD/137/25/89

NASTROJE SPOŁECZNE PO PIERWSZEJ TURZE WYBORÓW DO SEJMU I SENATU

Komunikat z badań

Czerwiec 1989 r.

Po pierwszej turze wyborów do Parlamentu w nastrojach społecznych¹ dają się zauważyć trzy charakterystyczne tendencje:

- zadowolenie z wygranej "Solidarności" i przekonanie o przyszłej, pokojowej koegzystencji koalicji rządzącej i "Solidarności",
- wzrost nadziei i optymizmu społecznego,
- spadek aprobaty działalności głównych instytucji władzy państwowej i politycznej.

Ostatnie badania - w porównaniu z okresem na dwa tygodnie przed wyborami - wykazują zmniejszenie o 19% liczby osób obawiających się pogorszenia warunków życia społeczeństwa w najbliższych dwóch latach, o 14% zaś - pogorszenia stanu gospodarki kraju (tab.1). Nadal jednak niezadowolenie z obecnej sytuacji jest niemal powszechne: ponad 84% krytycznie ocenia gospodarke, a ponad 70% - poziom życia społeczeństwa (tab.2).

Wyniki wyborów dały w efekcie spadek napięcia społecznego w stosunku do okresu sprzed wyborów (z 74,1 do 64,8%; tab.3). Poprawiła się również - sądząc po wskazaniach respondentów - kondycja psychiczna Polaków. W połowie maja o pewnym odprężeniu i zadowoleniu mówiło 15% ankietowanych, obecnie, grupa ta podwoiła się i sięga 30% (tab.5-6).

Prognozy respondentów dotyczące nastrojów społecznych na najbliższe miesiące wyrażają przekonanie, że utrzyma się ich stan obecny (35,2% wskazań), a 18%, że się nawet poprawi, wzrost napięcia przewiduje 18,9% badanych (tab.4). Po wyborach zmalał odsetek przekonanych o możliwości wybuchu niezadowolenia społecznego o trudnych do przewidzenia skutkach. Jeszcze dwa tygodnie wcześniej taką ewentualność zakładało blisko 50% ankietowanych, obecnie wyraźnie mniej - 39%. Podobnie jak przed wyborami, dla respondentów mało prawdopo-

---

¹ W opracowaniu prezentujemy wyniki sondażu przeprowadzonego w dniach 8-12 czerwca '89 na 1486-osobowej reprezentatywnej, udziałowej próbie dorosłej ludności Polski.

dobna wydaje się dziś perspektywa obcej interwencji wojskowej (90,6) czy wprowadzenia stanu wyjątkowego (81,9; tab.7).

Wynik wyborów - wyraźna wygrana "Solidarności"-większość respondentów przyjęła z zadowoleniem (57,9%). Nowa sytuacja polityczna, jaka się wytworzyła, nie budzi wśród ankietowanych poczucia zagrożenia. Świadczą o tym zarówno same ich przewidywania co do tej kwestii jak i przyszłych zachowań społeczeństwa i "Solidarności". W przekonaniu ankietowanych, odtąd częściej będziemy mieli do czynienia z pracą na rzecz wyprowadzania kraju z kryzysu (34,2%), a jeśli z walką polityczną, to tylko na słowa (18,4%), rzadziej natomiast pojawiają się prognozy, że nasilą się postawy roszczeniowe (16,3%), strajki, niepokoje (2,4%; tab.8).

Wysokie poparcie, jakiego udzieliło społeczeństwo w wyborach kandydatom "Solidarności", jest postrzegane przez badanych jako wyraz woli ogółu dopuszczenia jej do rządzenia krajem. Od opozycji oczekuje się przejęcia części władzy. Przyszły rząd, w przekonaniu większości respondentów (76,2%), powinien składać się zarówno z przedstawicieli koalicji rządzącej, jak i "Solidarności". Znikomy odsetek (2,6%) widziałby w składzie nowego gabinetu tylko przedstawicieli dotychczasowej koalicji rządzącej, nieco większy (8,5%) - tylko "Solidarności" (tab.9).

Po wyborach nasiliły się wśród badanych sympatie pro-solidarnościowe. Za zgodną z interesami społeczeństwa i dobrze im służącą działalność "Solidarności" uważa obecnie ponad 78% (przed wyborami - 71%), Lecha Wałęsy - 87% (przed wyborami - 83%). Znacznie natomiast zmniejszyła się aprobata działalności podstawowych instytucji władzy państwowej i politycznej. Jest to szczególnie wyraźne w odniesieniu do koalicji rządzącej. Pozytywnie ocenia działalność PZPR tylko co piąty respondent, ZSL i SD - co trzeci. Na tym tle wyższy jest poziom akceptacji działalności rządu - 47%, chociaż grupa respondentów postrzegających jego działalność jako zgodną z interesami społeczeństwa zmniejszyła się - w porównaniu z okresem

sprzed wyborów - o 12%. Zmniejszyła się też nieznacznie grupa zwolenników działalności premiera rządu z 67 do 62%. Prawie nie zmieniły się natomiast opinie ankietowanych o działalności W.Jaruzelskiego - aprobatę wyraziło 52%, przed wyborami 54% (tab.10-11).

Obecny stan nastrojów można porównywać z tym, jaki zapanował po wyborze nowego rządu w październiku ubiegłego roku. Prowadzone badania dowodziły wtedy, że dla sfrustrowanego społeczeństwa nowy gabinet jawił się jako szansa zmian na lepsze, że ożywił nadzieje na poprawę w dziedzinach budzących powszechne niezadowolenie - gospodarce i warunkach życia społeczeństwa. Obecnie, takie nadzieje wiąże się z kolei z "Solidarnością".

Tabela 1

w procentach

Respondenci według terminów badań

Przewidywany kierunek zmian	Respondenci według terminów badań															
	XI '87	II '88	V '88	VI '88	VII '88	VIII '88	IX '88	X '88	10-13 XI '88	24-29 XI '88	I '89	III '89	IV '89	V '89	VI '89	
<u>Sytuacja gospodarcza</u>																
Poprawi się	23,0	19,6	20,0	17,7	20,1	18,8	12,5	18,5	24,6	32,7	35,2	33,0	31,6	28,5	35,0	
Pozostanie bez zmian	19,0	27,1	24,4	28,7	25,4	29,5	23,8	29,3	29,5	28,0	21,5	27,3	28,8	30,5	32,3	
Pogorszy się	45,4	44,1	41,5	40,1	39,1	37,9	46,0	31,9	30,9	18,4	26,4	24,3	23,6	31,3	17,7	
Trudno powiedzieć	11,9	11,0	14,0	13,6	14,7	13,8	17,7	20,3	15,0	20,9	16,9	15,5	15,9	9,0	15,0	
<u>Sytuacja polityczna</u>																
Poprawi się	22,0	18,5	17,7	16,5	23,1	22,9	15,7	25,6	29,8	28,4	32,2	39,3	45,4	46,0	45,3	
Pozostanie bez zmian	43,1	49,0	51,6	52,9	49,8	50,2	43,3	37,8	45,4	44,3	37,3	35,1	31,8	28,2	24,2	
Pogorszy się	19,9	16,4	16,9	16,1	12,6	12,8	20,5	14,2	11,5	9,1	12,7	9,5	5,7	11,7	9,8	
Trudno powiedzieć	14,2	16,2	13,7	14,4	14,4	14,2	20,4	22,4	13,2	18,0	17,5	16,7	17,1	14,0	20,6	
<u>Warunki materialne</u>																
Poprawią się	-	-	-	11,6	-	-	-	-	-	24,4	-	-	21,7	17,9	26,4	
Pozostaną bez zmian	-	-	-	32,2	-	-	-	-	-	30,6	-	-	24,3	25,0	29,2	
Pogorszą się	-	-	-	39,4	-	-	-	-	-	19,8	-	-	37,1	47,3	28,7	
Trudno powiedzieć	-	-	-	16,8	-	-	-	-	-	25,2	-	-	16,5	9,7	15,7	

Tabela 2

w procentach

Respondenci według terminów badań

Przedmiot oceny	Respondenci według terminów badań															
	XI '87	II '88	III '88	V '88	VI '88	VII '88	VIII '88	IX '88	X '88	10-13 XI '88	24-29 XI '88	I '89	III '89	IV '89	VI '89	
<u>Sytuacja gospodarcza</u>																
Bardzo dobra i dobra	1,3	1,1	0,4	1,0	0,5	1,0	0,3	0,1	0,9	0,2	0,6	0,3	0,1	0,3	0,7	
Dość dobra	4,7	2,8	1,9	1,5	2,1	2,2	0,7	0,3	0,9	1,7	1,4	1,9	0,7	0,7	2,0	
Ani dobra, ani zła	23,8	12,0	15,0	12,9	15,4	16,7	5,8	7,0	9,3	11,4	12,1	11,8	7,8	9,8	11,9	
Raczej zła	37,6	26,1	27,3	28,5	29,1	31,3	22,0	18,6	24,2	27,8	27,8	29,5	22,6	31,1	34,5	
Zła i bardzo zła	30,9	56,1	54,0	55,0	52,0	46,9	70,1	73,0	63,4	57,6	56,4	54,2	67,9	57,0	49,6	
Trudno powiedzieć	1,4	2,8	0,7	0,9	0,9	1,9	0,9	1,1	1,0	1,1	1,4	2,2	0,8	1,1	1,4	
<u>Sytuacja polityczna</u>																
Bardzo dobra i dobra	10,6	7,3	7,2	3,4	6,0	6,8	1,7	1,0	3,6	2,3	2,8	3,7	3,4	4,8	8,6	
Dość dobra	25,0	19,6	21,7	10,4	17,6	17,8	6,9	5,4	12,6	12,1	13,3	15,7	11,1	19,2	21,3	
Ani dobra, ani zła	38,4	38,5	41,2	42,0	41,8	44,1	27,6	31,0	41,0	43,7	37,4	39,9	38,4	44,3	36,1	
Raczej zła	13,4	14,3	13,2	20,3	17,0	15,1	29,2	29,3	23,9	23,2	24,7	18,5	24,6	16,3	15,7	
Zła i bardzo zła	5,0	12,0	11,2	16,9	11,9	9,6	28,0	27,9	15,3	13,6	14,6	14,5	19,1	9,5	8,8	
Trudno powiedzieć	6,2	8,3	4,1	6,9	5,6	6,6	6,4	5,3	3,4	4,9	7,1	7,6	3,3	5,8	9,4	
<u>Warunki materialne</u>																
Bardzo dobre i dobre	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1,0	-	-	0,4	1,2	
Dość dobre	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4,8	-	-	1,6	4,5	
Ani dobre, ani złe	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	26,0	-	-	19,3	21,5	
Raczej złe	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	29,4	-	-	28,5	27,5	
Złe i bardzo złe	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	35,4	-	-	47,5	42,8	
Trudno powiedzieć	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3,3	-	-	2,7	2,5	

Tabela 3

Odpowiedzi na pytanie: "Czy, Pana(i) zdaniem, w społeczeństwie naszym odczuwa się obecnie spokój i odprężenie, czy też raczej niepokój i napięcie?"	Respondenci według terminów badań															
	XII '85	IV '86	VII '86	X '86	IV '87	VII '87	XI '87	II '88	III '88	V '88	10-13 XI '88	I '89	III '89	IV '89	V '89	VI '89
Całkowity spokój	2,8	2,7	3,1	4,6	1,5	2,7	0,9	1,2	1,1	0,3	0,9	0,7	0,1	0,7	0,9	1,3
Raczej spokój	38,7	31,5	49,9	40,6	29,0	39,9	12,1	16,5	14,5	7,7	14,3	8,9	4,5	19,0	13,8	19,4
Pewne napięcie	40,8	47,6	38,5	39,6	51,6	38,2	59,8	56,3	58,6	62,2	60,6	60,1	56,1	59,6	59,5	53,6
Bardzo duże napięcie	5,3	8,0	4,1	4,6	11,5	4,8	22,1	16,2	16,7	18,7	11,5	19,1	37,4	13,7	14,6	11,2
Trudno powiedzieć	11,8	10,0	4,2	10,1	6,2	14,4	4,9	9,8	9,1	11,1	12,7	10,9	1,9	7,0	11,0	14,4

w procentach

Tabela 4

Prognoza nastrojów w najbliższych miesiącach	Respondenci według terminów badań					
	V '88	10-13 XI '88	I '89	III '89	IV '89 ^a	VI '89
Będzie następowało uspokojenie	13,4	8,8	6,7	11,2	18,3	18,0
Nie będzie większych zmian	44,9	43,4	32,9	36,8	45,6	35,2
Będzie narastał niepokój, zwiększy się napięcie	24,2	25,0	40,5	34,9	19,4	18,9
Trudno powiedzieć	17,5	22,6	19,8	16,7	15,8	27,6

Tabela 5

Odczucia co do przyszłości kraju	Respondenci według terminów badań											
	V '88	VIII '88	X '88	10-13 XI '88	24-29 XI '88	I '89	III '89	IV '89	VI '89			
Nadzieja	12,8	8,8	13,7	14,1	20,8	14,7	9,3	15,7	24,9			
Nadzieja, ale i obawa	47,6	40,1	50,7	59,6	49,7	48,4	53,7	58,3	50,0			
Obawa	39,2	50,1	35,6	26,0	29,1	36,7	36,7	26,1	24,2			

w procentach

^a Uwaga - na pytanie odpowiadało w IV '89 - 1388 osób

Tabela 6

Odpowiedzi na pytanie: "Jak ocenił(a)by Pan(i) obecne nastroje wśród ludzi, z którymi styka się Pan(i) na co dzień w zakładzie pracy, środowisku zamieszkania?"	Respondenci według terminów badań											
	IV '86	VII '87	XI '87	II '88	V '88	VIII '88	10-13 XI '88	I '89	III '89	V '89	VI '89	
Ogólne odprężenie i zadowolenie, wiara, że będzie lepiej	2,3	1,7	0,9	0,7	1,9	1,1	2,1	1,5	1,1	2,8	10,6	
Pewne odprężenie i zadowolenie, że jest trochę lepiej	21,2	20,6	4,1	2,3	5,7	2,6	14,4	7,1	3,9	12,3	19,7	
Rezygnacja, pogodzenie się z losem	24,0	22,4	11,3	22,6	18,5	10,1	17,3	12,7	10,8	14,8	8,7	
Lęk, obawa co przyniesie przyszłość, niepewność jutra	30,8	32,0	53,0	42,0	42,8	39,6	42,1	46,1	49,5	47,2	40,0	
Ogólne niezadowolenie, niewiara w jakkolwiek poprawę	19,7	19,0	24,6	27,8	25,7	43,2	21,6	27,7	31,7	17,7	11,8	
Określił(a)by to inaczej (jak?)	1,1	2,6	2,3	1,2	0,9	1,3	1,1	1,4	1,4	2,1	3,0	
Trudno powiedzieć	0,3	0,6	1,9	3,5	4,4	0,3	4,4	3,3	1,5	2,9	6,1	

w procentach

Tabela 7

w procentach

Odpowiedzi na pytanie: Czy w najbliższym czasie można się liczyć z:	V '89		VI '89	
	tak	nie	tak	nie
obcą interwencją wojskową w Polsce	5,8	92,2	5,9	90,6
wprowadzeniem stanu wojennego	11,6	85,8	13,7	81,9
wybuchem niezadowolenia społecznego o trudnych do przewidzenia skutkach	48,7	47,3	39,0	56,0

Tabela 8

w procentach

Postrzeganie sytuacji po wyborach do Zgromadzenia Narodowego	VI '89
Po wyborach będzie więcej:	
- wytężonej pracy	34,2
- walki na słowa	18,4
- żądań	16,3
- strajków	2,4
- trudno powiedzieć	28,6

Tabela 9

w procentach

Kto powinien wejść w skład rządu?	VI '89
Przedstawiciele koalicji rządzącej	2,6
Przedstawiciele "Solidarności"	8,5
Przedstawiciele obu stron	76,2
Trudno powiedzieć	12,4

Tabela 10

w procentach

Instytucje i organizacje	Ocena działalności według terminów badań										
	VII '87	XI '87	II '88	V '88	VIII '88	XI '88	I '89	III '89	IV '89	V '89	VI '89
	zgodna z interesami społeczeństwa										
Rząd, Rada Ministrów	72,7	63,0	51,5	51,4	33,6	72,4	56,9	56,5	56,8	58,5	47,2
Wojsko	77,4	75,0	68,5	66,2	66,4	74,1	65,6	-	-	66,4	62,1
PZPR	53,1	44,3	34,4	35,4	26,6	38,6	26,2	26,6	25,8	29,1	20,2
Kościół	82,0	78,8	77,1	74,1	74,9	84,0	84,6	82,1	-	81,2	82,2
Związki zawodowe	50,6	47,3	52,2	56,6	48,6	59,9	56,8	60,1	42,7	41,9	37,6
Telewizja ^{a)}	54,0	52,2	57,6	53,5	45,5	61,9	59,8	57,4	-	63,1	54,4
"Solidarność"								69,9	74,4	70,8	78,4
Przeciwnicy ustroju (socja- lizmu, PZPR)								19,9	16,1	14,9	20,0
ZSL	-	46,0	-	-	-	-	41,7	-	-	46,8	35,0
SD	-	40,0	-	-	-	-	39,6	-	-	49,5	36,0
	niezgodna z interesami społeczeństwa										
Rząd, Rada Ministrów	15,2	24,0	34,7	33,8	51,3	15,1	28,6	32,0	27,8	27,7	39,4
Wojsko	9,2	13,8	16,3	18,6	18,1	14,8	19,1	-	-	19,2	23,1
PZPR	26,3	37,0	45,8	42,4	52,1	42,9	53,8	55,0	52,7	53,4	62,4
Kościół	8,6	13,0	12,1	12,9	13,2	8,0	8,0	9,1	-	11,5	9,5
Związki zawodowe	25,1	30,5	27,9	24,4	29,9	23,7	25,4	22,9	36,1	35,6	37,9
Telewizja ^{a)}	25,0	34,8	27,7	29,5	34,5	23,7	25,3	25,5	-	23,7	28,6
"Solidarność"	-	-	-	-	-	-	-	13,0	7,6	10,3	7,2
Przeciwnicy ustroju (socja- lizmu, PZPR)	-	-	-	-	-	-	-	48,4	44,7	50,3	45,7
ZSL	-	18,6	-	-	-	-	25,3	-	-	25,9	31,7
SD	-	19,0	-	-	-	-	24,6	-	-	21,3	28,1

a) Do lutego '88 pytania dotyczyły środków masowego przekazu (prasa, radio, telewizja)

Tabela 11

w procentach

Osobistości z życia publicznego kraju	Ocena działalności																								
	zgodna z interesami społeczeństwa												niezgodna z interesami społeczeństwa												
	XI'87	II'88	V'88	VIII'88	XI'88	I'89	III'89	IV'89	V'89	VI'89	XI'87	II'88	V'88	VIII'88	XI'88	I'89	III'89	IV'89	V'89	VI'89	IV'89	III'89	I'89	V'89	VI'89
W. Jarzuelski	73,2	67,9	64,4	52,6	67,4	51,7	51,8	48,9	53,7	52,0	15,2	18,9	20,5	31,6	20,6	32,4	29,3	29,3	30,8	31,7	31,7	29,3	32,4	30,8	31,1
M. Rakowski	-	-	-	-	69,9	65,3	67,3	63,9	67,4	61,7	-	-	-	-	12,8	19,0	20,2	20,2	20,6	20,9	20,9	20,2	19,0	20,6	26,2
L. Wałęsa	18,5	24,1	23,8	25,7	44,8	65,6	79,2	81,9	83,0	85,8	43,4	40,7	43,2	44,7	31,5	13,3	7,1	7,1	7,1	5,5	5,5	7,1	13,3	7,1	5,6
J. Gliemp	82,6	86,1	82,5	81,0	88,4	85,8	85,5	-	87,6	87,2	9,3	5,4	6,6	6,8	4,7	5,7	5,2	5,2	5,3	-	-	5,7	5,3	5,4	5,4